

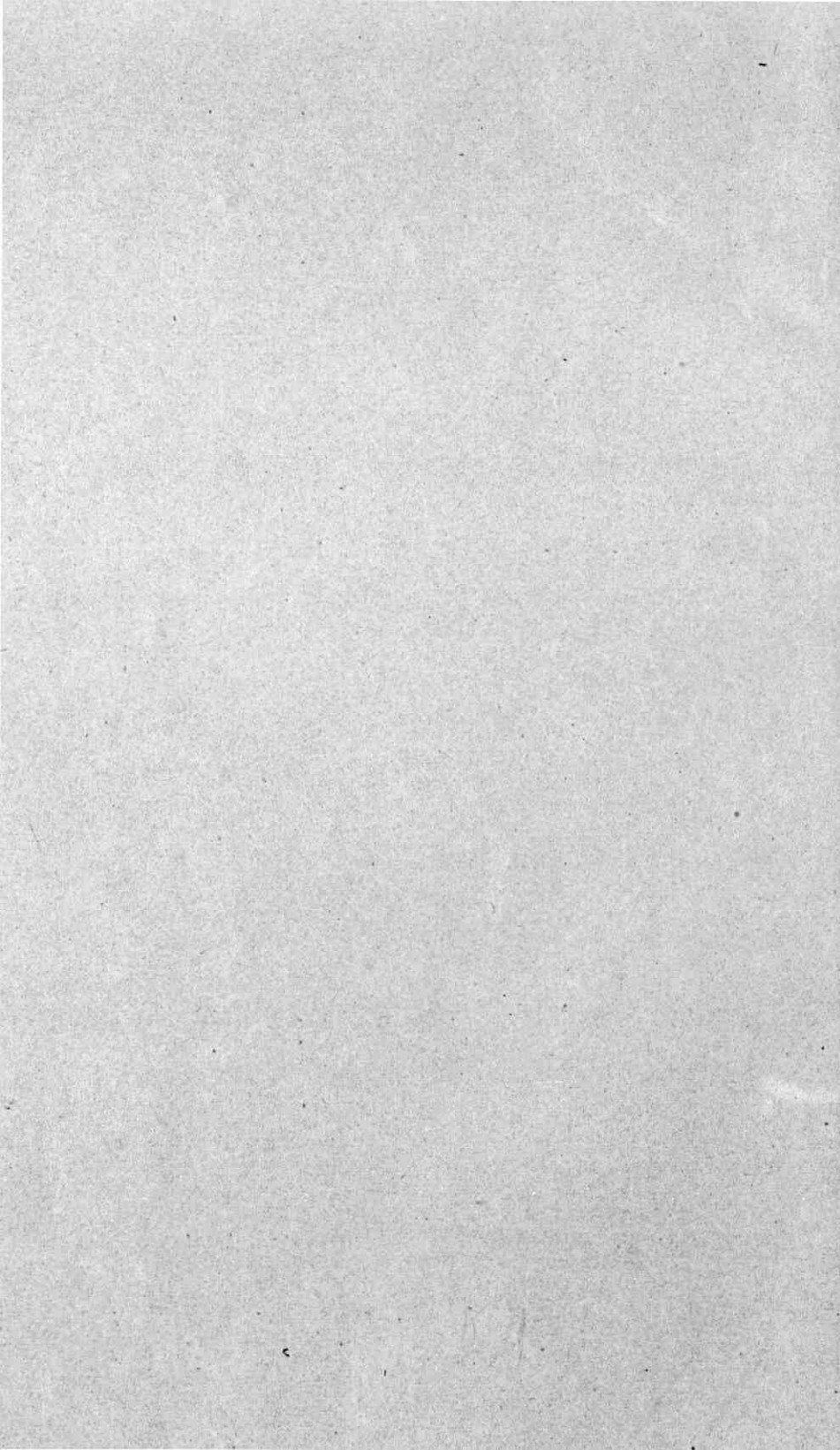
Rede uitgesproken bij het overhandigen van het huldeblijk aan generaal Van der Heijden

<https://hdl.handle.net/1874/234584>

mm11007

BR.1875. II. 11.

1875 II, 11

Een deel der dagbladpers dat niet nader behoeft aangeduid te worden beijvert zich, omtrent het karakter van het feest van 13 Januari j.l., onjuiste voorstellingen te verspreiden.

Ik vind daarin aanleiding om, in afwijking van vroeger voornemen, het door mij bij die gelegenheid gesprokene op schrift te brengen en te doen drukken, en neem de vrijheid, U hiernevens een exemplaar aan te bieden.

J. G. GLEICHMAN.

AMSTERDAM,
Januari 1875.

Wij danken u, Generaal, dat gij aan onze uitnoodiging gehoor hebt willen geven.

Het doel, waarmee wij die uitnoodiging tot u rigten, is met weinig woorden uiteen te zetten.

Wij wenschen den opperbevelhebber der tweede expeditie tegen Atjeh de eer te geven en den dank te brengen, die hem naar onze innige overtuiging toekomen.

Wanneer ik zeg *wij*, dan spreek ik voor allen, wier namen in dit album zijn opgeteekend.

Niet zonder welgevallen zult gij, vleien wij ons, van die namen kennis nemen.

Menigen naam, sinds jaren u lief; menigen naam ook, tot dusverre van nabij u niet bekend, zult gij aantreffen. Een volledige lijst van uw vrienden en vereerders is het natuurlijk op verre na niet. Hadden wij publiciteit aan ons plan willen geven, de lijst zou veel

breeder geworden zijn. Maar zoodra het plan ontstond, u een stoffelijk bewijs van hulde aan te bieden, begrepen wij dat het meer waarde voor u zou hebben naarmate het met minder ophef was aangekondigd. Beperkt was dan ook de kring, waarin wij medewerking zochten.

Toch niet zóó beperkt, of drie honderd vijftig mannen uit meest alle deelen van het land hebben zich vereenigd; toch niet zóó beperkt, of de meest uiteenloopende politieke rigtingen zijn onder ons vertegenwoordigd.

Dit vooral reken ik een voorregt u te mogen zeggen, Generaal: de feestelijke plegtigheid, die wij u bereid hebben, het geschenk dat wij u hebben aan te bieden zijn niet het werk van een politieke partij. Onze feestviering is aan alle staatkunde vreemd; zij geldt uw persoon, en uw persoon behoort niet aan een partij, maar aan het vaderland.

Wanneer wij denken aan hetgeen gij voor het vaderland deedt en aan de wijze waarop gij het deedt; — wanneer wij ontwaren hoe, dank zij uw beleid, de vreemdeling meer dan in vele jaren het geval was regt doet weêrvaren aan de Nederlandsche wapenen; — wanneer wij onze kinderen mogen verhalen van den grijzen krijgsman, onder wiens aanvoering de eer van de Nederlandsche vlag zoo veilig was — dan wordt in ons

iets wakker van den trots, den ouden trots waarmee wij in de daden van ons voorgeslacht roemen.

Als in vroeger tijden onze vlootvoogden en legerhoofden na de behaalde overwinning terugkeerden, werd hun niet zelden in den een of anderen vorm het gouden eermetaal aangeboden.

Aan dat aloud gebruik getrouw, bieden wij u een gouden beker aan. Aandenken voor u aan een jaar van uw leven, moeilijker, stormachtiger waarschijnlijk dan eenig ander waarop gij terugziet; een jaar van opoffering en zelfverloochening.

Levendig herinneren wij ons de voldoening, waarmee wij in den zomer van 1873 vernamen dat 's Konings roepstem u bereid had gevonden, nog eenmaal terug te keeren naar het tooneel van uw vroegere werkzaamheid, naar dat Indië, dat reeds zooveel aan u verplicht was.

Niet gemakkelijk, wij wisten het, was de taak, die daar u wachtte. Gij hadt een oorlog te leiden, onder min gunstige omstandigheden aangevangen; een leger aan te voeren, dat voor het grootste deel zijn vroegeren opperbevelhebber slechts bij naam en bij traditie kende; — een *échec* te wreken en te herstellen dat door de politieke debatten die er aan waren vastgeknoopt zeker niet verkleind was; — ons prestige op te houden in de oogen van magtige vijanden en van laauwe vrienden.

Niet gemakkelijk — gij-zelf wist het beter dan één van ons — was de taak.

Naar den maatstaf der alledaagsche overwegingen berekend, moest dan ook uw beraad over de vraag of gij gaan of niet gaan zoudt langdurig, en moest de uitslag van dat beraad minstens zeer onzeker zijn.

Zou het uitzigt op luidruchtigen krijgsroem u verlokken? Gesteld al, het lag in uw karakter, u daardoor aangetrokken te voelen — een succès dat de massa verblindt en meesleept was hier niet te wachten. Niet om een coup de main was het te doen; de scherpe blik, de snelle daad van den veldheer kon niet volstaan — rijp en langdurig staatsmansoverleg moest zich daaraan paren.

Dat alles bepaalde van den aanvang af de wijze, waarop uw taak, uw plan u voor den geest stond. Kondt gij bij volvoering van dat plan op eenstemmige toejuiching rekenen?

Gij wist het tegendeel. Gij wist dat de zucht tot pruttelen en bedillen waar het militaire zaken betreft ons nog altijd in het bloed zit. „Wij beminnen de lofrede en haten de kritiek.” Dat woord van Thorbecke schetst naar waarheid ons nationaal zwak op menig gebied — maar op militair gebied kan het niet gelden en is veeleer het omgekeerde waar. Heeft het een of ander feit van beteekenis plaats gehad — fluks zijn tal van

tongen en pennen in de weer die waarschuwen tegen overschatting van het verkregene; die ons verkondigen hoe hetzelfde anders, beter had kunnen verkregen worden; en die met prijzenswaardigen ijver er tegen waken, dat te groote ijdelheid bij ons post vatte. Helden van den dag in den eigenlijken zin van 't woord zijn bij ons te lande schaarsch; de nakomeling moet in dat opzigt veelal vergoeden wat de tijdgenoot te kort deed.

Maar vermeerdering van eerbewijzen en titels zou u niet ontgaan?

Gesteld alweer, zij behoorden tot de dingen waaraan gij bijzondere waarde hecht: konden ze opwegen tegen den last, de zorg, de verantwoording die gij op u naamt? Stond niet reeds uw naam met eere in onze jaarboeken vermeld? Hadt gij niet een eervolle positie, een schitterende reputatie in de waagschaal te stellen?

En dan — wat was er veel, dat u hier hield! Daar was uw rust, zoo zoet omdat ze zoo wèlverdiend was; daar waren uwe betrekkingen en vrienden, te dierbaarder naarmate de jaren ook uit hun midden zooveel hadden weggemaaid; daar was uw gezin.

Uw gezin. Wat gij voor uw kinderen zijt, wat uw kinderen voor u zijn — niet van nabij behoeft men u te kennen, Generaal, om dat te weten; om te weten

hoe innig en teeder de banden zijn, die uw huis tot een liefelijk huis maken. Dàt heeft de anders zoo dikwijls ontrouwe faam ons overgebracht; en toen de mare van uw aanstaand vertrek tot ons kwam, tooverde zij ons tegelijk het vriendelijk weemoedig beeld voor oogen van de gelukkige woning die gij zoudt verlaten.

Want verlaten zoudt gij haar, niet op krijgsroem belust, niet door eer- of winstbejag geprikkeld — verlaten zoudt gij haar omdat het vaderland riep, omdat uw pligt sprak.

Gij wist wat u te doen stond. Uw keuze was beslist.

Zonder aarzelen, zonder ophief, zonder grootspraak waart gij bereid.

En de pligt, zoo nobel opgevat, werd ridderlijk volvoerd.

Wat gij u voorgenomen hadt te doen, dat hebt gij gedaan, Generaal. In het vijandig rijk hebt gij ons vasten voet bezorgd; de sterkte, waarvoor wij eenmaal het hoofd stootten, werd door u genomen.

Aan tegenstand en tegenspoed ontbrak het niet. Hardnekkig vocht de vijand, en in de ziekte die onze gelederen teisterde vond hij een geduchte bondgenoot.

Gij bleeft u-zelf gelijk. Kalm in heldere en in

donkere dagen; vóór en na de overwinning dezelfde.

Van den aanvang af hebt gij het nooit verbloemd, dat met de bemagtiging van den kraton het laatste woord niet zou gesproken zijn; òf een tractaat, òf duurzame vestiging op Atjehneeschen bodem moest de kroon op het werk zetten. De omstandigheden maakten een tractaat onmogelijk — voor onze vestiging zijn door u de grondslagen gelegd.

Hoe de oorlog door u gevoerd werd — met sprekende letteren hebben wij het doen griffen op den beker, dien wij u aanbieden.

Parcere subjectis, debellare superbos. De onderworpenen te sparen, de hoovaardigen te verslaan. Dáárin is, naar het zinrijk woord van den Romeinschen dichter, de ware krijgskunst gelegen. Niet door kracht te verwinnen alléén — ook door zachtheid te winnen.

Dat woord was uw devies. Gij bleef er trouw aan, ook waar de verleiding en de aandrang van buiten groot waren, om het te verlaten. Gij bleef er trouw aan, ook waar gij wist dat het u aan miskenning blootstelde.

Geen smet kleefte aan den oorlog, zooals die door u werd gevoerd. De dreigementen werden daden — maar ook aan de beloften werd gestand gedaan; niet de wraak alléén, ook de verzoening kwam aan 't woord;

door de rampen van den oorlog blonk de zegen van den vrede heen. Geen wreedheid, geen ruw geweld hebben wij ons te schamen; en wanneer eenmaal het oogenblik zal zijn gekomen, waarop onze betrekking tot de rijken van noordwestelijk Sumatra voor goed kan worden geregeld, dan zal blijken hoeveel waard het is dat de Nederlandsche naam niet is bezwaard met den vloek van een getergde bevolking.

Reeds nu — ik sprak er met een woord van — reeds nu breekt in den vreemde de sympathie zich baan, afgedwongen door de wijze waarop de oorlog werd gevoerd. De zaak van de menschheid hebt gij even trouw gediend als de zaak van uw vaderland. Niet als roemrijk krijgsoverste alleen — ook als apostel der beschaving staat gij in de wereldgeschiedenis te boek.

In de wereldgeschiedenis. Wij leven in een tijd, waarin wij Nederlanders maar zelden geroepen worden, een bijdrage dáártoe te leveren. Beperkt is in den regel het tooneel, waarop wij handelend optreden, gering de roep die van onze daden uitgaat. Is het bij uitzondering anders; — houdt de wereld zich met ons doen en laten bezig — gelukkig dan wij, wanneer wij een aanvoerder, een vertegenwoordiger hebben aan te wijzen zooals gij het waart. Gelukkig wij, wanneer de handhaving der eer van den oud-Hollandschen naam aan zoo waardige handen is toevertrouwd.

Hoe men den naam van zijn volk verheft — *Gij* hebt het ons getoond.

Wij leven in een tijd, aan woorden rijk, maar arm in daden. Verslapt is onze ijver op menig gebied; verslapt ons gevoel van plicht, ons bewustzijn van individueele verantwoordelijkheid.

Is het niet alsof de materiële welvaart die wij genieten ons heeft ontzenuwd? Wij willen zooveel, en wij doen zoo weinig; wij spreken zoo boud, en handelen zoo traag; wij stellen onze eischen aan anderen zoo hoog, en zijn, waar het ons-zelf betreft, zoo inschikkelijk. We rusten, ook vóór den arbeid en zonder den arbeid. Ontwaken we bijwijlen, door de stormen gewekt, die daarbuiten loeijen, dan worden stemmen vernomen die zich mismoedig afvragen wat *wij* nog zouden vermogen, wij Nederlanders van de decadentie, en of zelfs de zorg voor de bewaring van onze nationaliteit, van ons zelfstandig volksbestaan in onze handen veilig mag heeten.

Tegen die moedeloosheid, tegen dat gevoel van onmagt protesteert uw mannelijke daad.

Uw voorbeeld schudt wakker en wijst den weg van herstel.

Wat wij te doen hebben; hoe wij onzen plicht hebben op te vatten, ieder in onzen eigen kring, op ons

eigen gebied; hoe we hebben pal te staan voor pligt en voor land; hoe we hebben te gelooven aan de toekomst; hoe we die toekomst voor ons en onze kinderen kunnen verzekeren — Gij hebt het ons geleerd.

Niet hoe men den *naam* alleen — ook hoe men het *karakter* van zijn volk verheft — *Gij* hebt het ons getoond.

Ik heb getracht den zin te schetsen, dien wij in de aanbieding van ons geschenk willen leggen.

Aanvaard dat geschenk, Generaal!

Lang nadat deze feestviering zal zijn vergeten en de indruk van mijn zwak woord zal zijn verdwenen getuige het jegens u, jegens uw kinderen, jegens het nageslacht, dat wij u dankten; dat wij u eerden en hoogschatten; dat wij trotsch op u waren als op een der edelste zonen van ons land.

